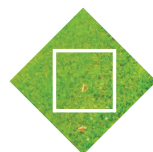

PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL

CA RESURSĂ PENTRU
O DEZVOLTARE DURABILĂ
A REPUBLICII MOLDOVA

Coordonatori

Victor GHILAȘ
Adrian DOLGHI

Chișinău
2021

Editat cu sprijinul Ministerului Culturii al Republicii Moldova. Aprobat de comisia de selecție pentru editarea cărții naționale.

Lucrarea a fost discutată și recomandată pentru tipar în cadrul Consiliului Științific al Programului de Stat „Valorificarea potențialului culturii tradiționale în dezvoltarea Republicii Moldova”, proces-verbal nr. 2 din 3 decembrie 2019.

Lucrarea a fost discutată și recomandată pentru tipar în cadrul Consiliului Științific al Institutului Patrimoniului Cultural, proces-verbal nr. 6 din 5 decembrie 2019.

AUTORI:

Capitolul I	- Vlad Vornic
Capitolul II	- Ala Ceastina
Capitolul III	- Tudor Stăvilă, Constantin Spînu
Capitolul IV	- Natalia Grădinaru, Victor Cojuhari, Ecaterina Cojuhari, Diana Nicoglo, Tatiana Zaicovschi, Olga Garusova, Natalia Iurcenca, Serghei Sîcirov, Maria Axenti, Alexandr Covalov, Marina Miron, Ivan Duminica, Emilia Bancova, Nicolai Cervencov, Ion Duminica, Svetlana Procop, Victor Damian
Capitolul V	- Dorina Onică
Capitolul VI	- Mihai Ursu

RECENZENȚI:

Mariana ȘLAPAC	- membru corespondent al AȘM, doctor habilitat, cercetător științific principal, Institutul Patrimoniului Cultural
Valentin TOMULEȚ	- doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Valentina URSU	- doctor, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
Ion TENTIUC	- doctor, conferențiar universitar, șef Sector arheologie și istorie veche, Muzeul Național de Istorie a Moldovei
Redactor științific	- dr. Adrian DOLGHI
Redactor	- Jana CIOLPAN
Coperta	- Sergiu STANCIU

© Autorii, 2021

© Institutul Patrimoniului Cultural, 2021

© Editura Infocus SRL, 2021

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Patrimoniul cultural național ca resursă pentru o dezvoltare durabilă a Republicii Moldova / Vlad Vornic, Ala Ceastina, Tudor Stăvilă [et al.] ; coordonatori: Victor Ghilaș, Adrian Dolghi; redactor științific: Adrian Dolghi; Institutul Patrimoniului Cultural. – Chișinău: Infocus, 2022 (Combinatul Poligrafic). ISBN 978-9975-63-488-5.

Vol. 1. – 2022. – 400 p.: fig., tab. – Cuprins paral.: lb. rom., engl. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul cap. – Apare cu sprijinul Min. Culturii al Republicii Moldova.

ISBN 978-9975-63-489-2.

008(478)

P 44

Imprimat la Combinatul Poligrafic. **Comanda nr. 21997**

**PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL
CA RESURSĂ PENTRU O DEZVOLTARE DURABILĂ
A REPUBLICII MOLDOVA
Volumul I**

**NATIONAL CULTURAL HERITAGE
AS A RESOURCE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Volume I**

CUPRINS

Potențialul axiologic al patrimoniului cultural (Victor Ghilaș).....	9
--	---

I. PATRIMONIUL ARHEOLOGIC AL REPUBLICII MOLDOVA (Vlad Vornic) / 12

Stațiuni	14
Așezări deschise.....	15
Cetățui/așezări fortificate.....	19
Așezări urbane	23
Valuri de pământ/fortificații liniare	26
Tumuli	28
Necropole plane	33
Depozite și tezaure.....	36

II. MOZAIICUL ARHITECTURAL (Ala Ceastina) / 42

Arhitectura și istoria unor monumente de valoare.....	44
Cetatea Soroca.....	44
Primul spital orășenesc din Chișinău	45
Spitalul Evreiesc din Chișinău.....	47
Mănăstirea Hârbovăț.....	51
Catedrala „Nașterea Domnului” și Clopotnița din Chișinău	52
Grădina Publică „Ștefan cel Mare și Sfânt”	55
Podul de piatră de la Calarașovca.....	57
Monumentul dedicat Bătăliei de la Cahul.....	57
Monumentul lui Aleksandr Sergheevici Pușkin din Grădina Publică „Ștefan cel Mare și Sfânt”	59
Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt din Chișinău	60
Conacul lui Manuc-Bei din Hâncești.....	61
Banca orășenească din Chișinău (astăzi Sala cu Orgă).....	62
Clădiri pentru spectacole în Basarabia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea–1917	64
Filarmonica	68

Extras din registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat	72
---	----

III. PATRIMONIUL ARTISTIC / 107

3.1. Icoana medievală din colecțiile muzeale din Republica Moldova (Tudor Stăvilă).....	107
3.2. Arta europeană în colecțiile Muzeului Național de Artă al Moldovei (Tudor Stăvilă)	122
Arta italiană din secolele XV–XIX	122
Arta franceză din secolele XVII–XIX	127
Arta flamandă și olandeză din secolele XVI–XIX.....	133
Arta germană din secolele XVI–XIX.....	138
3.3. Colecțiile Muzeului Național de Artă al Moldovei (Constantin Spînu)	143
Arta religioasă	143
Arta națională modernă și contemporană (Colecțiile <i>Pictură, Grafică, Sculptură și Artă Decorativă Națională</i> , sec. XIX–XXI)	143
Arta rusă (icoane, pictură, grafică, artă decorativă, miniatură)	164

Arta universală vest-europeană (pictură, grafică, sculptură, artă decorativă)	166
Arta orientală (stampa japoneză)	167

IV. PATRIMONIUL ETNOLOGIC / 169

4.1. Cultura materială a românilor/moldovenilor (Natalia Grădinaru)	169
Cultura materială.....	172
Ocupațiile principale	181
Meșteșugurile principale.....	184
Costumul tradițional	190
Piese comune ambelor costume.....	195
Alimentația tradițională	200
4.2. Cultura materială a ucrainenilor (Victor Cojuhari, Ecaterina Cojuhari)	208
Scurtă referință etno-demografică	208
Îndeletnicirile	211
Locuința	215
Vestimentația.....	219
Hrana și ustensilele.....	222
Lăcașele de cult.....	226
Muzeele	226
Monumentele.....	227
4.3. Cultura materială a găgăuzilor (Diana Nicoglo)	230
Ocupațiile tradiționale.....	230
Locuința	233
Portul popular	235
Alimentația tradițională	237
Muzeele.....	240
Complexurile turistice	241
Festivalurile	242
Bisericile	243
4.4. Cultura materială a rușilor (Tatiana Zaicovschi, Olga Garusova, Natalia Iurcenco, Serghei Síciov, Maria Axenti)	247
Scurt istoric	247
Credința și bisericile.....	248
Locuința	251
Bucatele tradiționale și ustensilele de bucătărie.....	252
Portul tradițional	254
Ocupațiile tradiționale și meșteșugăritul	256
Monumentele de patrimoniu ale rușilor creștini ortodocși de rit vechi	259
4.5. Cultura materială a bulgarilor	261
Scurt istoric (Ivan Duminița).....	261
Relațiile bulgarilor cu Mănăstirea Căpriană (Nicolai Cervencov)	262
Locuința tradițională a bulgarilor din Republica Moldova (Marina Miron)	262
Portul și costumul popular (Emilia Bancova).....	265
Ocupațiile tradiționale (Emilia Bancova).....	268
Alimente și ustensilele de bucătărie specifice (Emilia Bancova)	272
Muzeele istorico-etnografice din satele bulgărești din sudul Republicii Moldova (Alexandr Covalov, Marina Miron)	275
Monumentele istorice ale bulgarilor (Nicolai Cervencov)	276

4.6. Cultura materială a romilor	280
Patrimoniul etnocultural al romilor din Republica Moldova (Ion Duminica)	280
Romii tradiționali, cu identitatea accentuată (<i>subgrupul romilor Ciocănari, Cătunari, Ciori, Ursari</i>)	282
Romii parțial integrați, cu identitatea fragmentată (<i>subgrupul romilor Lăieși, Brăzdeni, Lăutari, Ciurari</i>)	286
Romii asimilați, cu identitatea ascunsă (<i>Lingurarii, Curtenii</i>)	288
Portul țigănesc tradițional (Svetlana Procop)	301
4.7. Cultura materială a evreilor (Victor Damian)	307
Scurt istoric al evreilor din Republica Moldova	307
Monumente de istorie și cultură ale evreilor	311
V. PEISAJELE ETNOGRAFICE (Dorina Onică) / 322	
VI. EVOLUȚIA MUZEULUI CA FENOMEN SOCIOCULTURAL ÎN SPAȚIUL PRUTO-NISTREAN (Mihai Ursu) / 345	

CONTENTS

The axiological potential of the cultural heritage (Victor Ghilaș) .....

I. THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA (Vlad Vornic) / 12

Resorts.....	14
Open settlements	15
Fortified citadels/settlements	19
Urban settlements.....	23
Earth waves / linear fortifications	26
Tumuli	28
Flat necropolis.....	33
Deposits and treasures	36

II. ARCHITECTURAL MOSAIC (Ala Ceastina) / 42

The architecture and history of some valuable monuments	44
Soroca Fortress	44
The first city hospital in Chisinau	45
Jewish Hospital in Chisinau	47
Hârbovăț Monastery	51
The Cathedral of the Nativity and the Bell Tower in Chisinau	52
„Ștefan cel Mare și Sfânt” Public Garden.....	55

The stone bridge from Calaraşovca	57
The monument dedicated to the battle of Cahul	57
The monument of Alexander Sergheevich Pushkin from the Public Garden „Stephen the Great and Saint”	59
The monument of Stephen the Great and Saint of Chisinau	60
Manuc-Bei’s mansion from Hânceşti	61
Chisinau City Bank (today the Organ Hall) after the project of the architect Mihail Cekerul-Kuş (1865-1917)	62
Performance buildings in Bessarabia from the second half of the 19th century – 1917	64
Philharmonic	68
Extract from the register of monuments of the Republic of Moldova protected by the state	72

III. ARTISTIC HERITAGE / 107

3.1. The medieval icon in the museum collections of the Republic of Moldova (Tudor Stăvilă)	107
3.2. European art in the collections of the National Museum of Art of Moldova (Tudor Stăvilă)	122
Italian art from the 15th – 19th centuries	122
French art from the 17th-19th centuries	127
Flemish and Dutch art from the 16th-19th centuries	133
German art from the 16th-19th centuries	138
3.3. Collections of the National Museum of Art of Moldova (Constantin Spînu)	143
Religious art	143
Modern and contemporary national art	143
Russian art	164
Western-European universal art	166
Oriental art (Japanese print-outs)	167

IV. ETHNOLOGICAL HERITAGE / 169

4.1. The material popular culture of the Romanians / Moldovans (Natalia Grădinaru)	169
Material culture	172
Main occupations	181
Main crafts	184
Traditional costume	190
Pieces common to both suits	195
Traditional and ceremonial food (Natalia Grădinaru)	200
4.2. The material culture of the Ukrainians (Victor Cojuhari, Ecaterina Cojuhari)	208
Brief ethno-demographic reference	208
Occupations	211
Dwelling	215
Clothing	219
Food and Utensils	222
Places of Worship	226
Museums	226
Monuments	227

4.3. The material culture of the Gagauz (Diana Nicoglo)	230
Traditional occupations	230
Dwelling	233
Popular crafts.....	235
Traditional food	237
Museums.....	240
Tourist complexes	241
Festivals.....	242
Churches.....	243
4.4. The material culture of the Russians (Tatiana Zaicovschi, Olga Garusova, Natalia Iurcenco, Serghei Sîcirov, Maria Axenti)	247
Short history.....	247
Faith and churches.....	248
Dwelling	251
Traditional dishes and kitchen utensils.....	252
The traditional costume.....	254
Traditional occupations and crafts.....	256
Heritage monuments of the Orthodox Christian Russians of old rite	259
4.5. The material culture of the Bulgarians (Alexandr Covalov, Marina Miron)	261
Short history (Duminica Ivan)	261
The relations of Bulgarians with the Capriana monastery (Nicolai Cervencov).....	262
Traditional dwelling (Marina Miron)	262
Popular clothes and costume (Emilia Bancova)	265
Traditional occupations (Emilia Bancova).....	268
Food and kitchen utensils (Emilia Bancova)	272
Historical-ethnographic museums (Alexandr Covalov, Marina Miron)	275
Historical monuments (Nicolai Cervencov).....	276
4.6. The material culture of the Roma	280
The ethno-cultural heritage of the Roma (Ion Duminica).....	280
Traditional Roma with an accentuated identity	282
Roma partially integrated to fragmented identity	286
Roma assimilated to their hidden identity	288
Traditional clothes (Svetlana Procop).....	301
4.7. The material culture of the Jews (Victor Damian)	307
Short history.....	307
Monuments of Jewish history and culture	311

V. ETHNOGRAPHIC LANDSCAPES (Dorina Onică) / 322

VI. THE EVOLUTION OF THE MUSEUM AS A SOCIO-CULTURAL PHENOMENON IN THE PRUTO-NISTREAN SPACE (Mihai Ursu) / 345

SUMMARY / 377